

Het ontstaan van de Oorlogsorte

Samen met auteur Marc Verschooris dook Dr. Yves Louis in de archieven, op zoek naar de duistere onstaansgeschiedenis van de Orde van Geneesheren¹. Die kwam eind 1941 tot stand, in volle oorlogsperiode. In deel 1 schetsen ze hoe de artsensyndicaten moesten verdwijnen om plaats te ruimen voor een corporatie die de exclusieve vertegenwoordiging van de nazi-ideologie belichaamde.

In het bezette Europa voerden de Duitsers een politiek die vooral op het bestuurlijke en ideologische vlak hun belangen moest dienen. In dat kader moet ook de oprichting van de oorlogsorten van de geneesheren gezien worden. Zowel in Frankrijk, Nederland als in België werd een oorlogsorte opgericht onder voogdij van de bezetter en met de actieve collaboratie van de politieke instanties.

Deze oprichting van de oorlogsorten gebeurde telkens in navolging van een bestaande wet of wetsvoorstel. In België betrof het de wet van 25 juli 1938, die bij het begin van de oorlog niet was uitgevoerd. Het arrest voor de oprichting van de oorlogsorte werd gepubliceerd op 26 november 1941. Het arrest tot benoeming van de leider en zijn plaatsvervanger verscheen pas op 6 maart 1942.

In Frankrijk richtte maarschalk Philippe Pétain in oktober 1940 de Hoge Raad van de Orde op. Deze Orde moest de bestaande artsensyndicaten vervangen, die net zoals alle andere vakbonden verboden werden. Door het decreet van 11 augustus 1941 werd de numerus clausus er ingevoerd.

Medisch verzet

In Nederland werd de Nederlandse Kamer van de Geneesheren in december 1941 per decreet vastgelegd. Enkele maanden eerder, meer precies op 14 september 1941, hadden artsen die tegen het nieuwe regime rebelleerden de clandestiene organisatie Medisch Contact opgericht. Het was de bedoeling elke bemoeienis die de bezettende overheid in haar beroepsactiviteiten wou doorvoeren, te dwarsbomen. Vóór de uitvaardiging van het decreet bestookte Medisch Contact de bezetter met protestbrieven. Nadien bestond haar activiteit vooral uit boycotacties, zoals de weigering het inschrijfformulier in te vullen of de aansluitingskosten te betalen.

In de loop van 1942 werden verscheidene Nederlandse artsen opgepakt maar de beweging die tot verzet opriep, bezweek niet. Het uitoefenen van de geneeskunde zonder aansluiting bij de Kamer werd met een boete van 1.000 gulden (florijnen) bestraft. Dezelfde geldboete werd opgelegd bij elke nieuwe weigering. Medisch Contact stond borg

voor de betaling van de boete. Maar hoelang kon die medische weerstand aanhouden? Het decreet zelf bood een uitweg: de arts kon immers uit het beroep stappen, waardoor aansluiting bij de Kamer overbodig werd. In maart 1943 dienden duizenden Nederlandse artsen hun ontslag

terug te vinden. De artsensyndicaten moesten verdwijnen om plaats te maken voor een corporatie die de exclusieve vertegenwoordiging belichaamde van de nazi-ideologie van de bezetter: de Orde der Geneesheren. De corporatistische inslag kwam tot uiting in de verplichte inschrijving

De Hitlergroet in de aula van de Universiteit in Gent, april 1941. Aanleiding was de herdenking van de Von Bissinguniversiteit (Gentse universiteit heropend door de Duitse bezetter in 1915).

in, maar werkten niettemin clandestien verder.

Dat meer dan 6.200 dokters hun naamborden afgedekt hadden als teken van hun 'uittreden', liet de bezetter niet onberoerd en leidde zelfs tot een akkoord. Wie zijn naambord weer leesbaar maakte, was niet langer verplicht zich bij de Kamer in te schrijven. De Duitse belofte hield niet lang stand. Vanaf 18 mei 1943 werd inschrijving opnieuw verplicht. De Nederlandse gezondheidszorg werd grondig overhoop gehaald: artsen werden opgepakt, anderen gingen ondergronds 'opereren'. Pas in juli 1943 werden de opgepakte dokters vrijgelaten. Inschrijven bij de Kamer kon voortaan op vrijwillige basis.

Illegale dokters

Het fascistische gedachtegoed dat antiparlementair, antiliberaal, antisynicaal en corporatistisch gericht was, is in alle door de Duitsers bezette landen

bij deze Orde. Zo kon men niet-ingeschreven en dus 'illegale' artsen vervolgen en aanklagen. Een deontologische code opstellen was voor de nazi's zeker geen prioriteit.

Verklikkers

In Frankrijk had deze politiek desastreuze gevolgen. Talrijke artsen werden verklikt en aangeklaagd toen de decreten van de numerus clausus (vooral gericht tegen joodse artsen) en de oprichting van de Orde samenvielen met de opheffing van *le Décret Crémieux*² door Pétain. Door deze wet van 24 oktober 1870 hadden de joden in Noord-Afrika kunnen kiezen voor de Franse nationaliteit. Ruim 33.000 joden waren op die manier Franse staatsburgers geworden, wat nu dus ongedaan werd gemaakt.

Tot wat deze fatale strategie van registratie, uitsluiting, opsluiting en ten slotte uitroeiing kon leiden, beschreef Dr. Bruno

Haloua in zijn boek *Blouses blanches, étoiles jaunes*. Bij artsen maar ook bij advocaten was de betrokkenheid bij verklikking groot, zoals de cineast André Halimi (*La délation sous l'Occupation*, 2003) omschrijft. Tijdens de bezetting telde Frankrijk niet minder dan 3 miljoen informanten.

Artsen in het VNV

Ondanks verwoede pogingen kreeg het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) tijdens de Tweede Wereldoorlog geen greep op het gerechtelijk apparaat. Het Duitse

de bezetting - hun greep op de medische wereld.

Het Algemeen Belgisch Geneesheren Verbond (ABGV) of de *Fédération Médicale Belge* (FMB) werd in 1940 voorgezeten door de Brugse arts Pierre Glorieux en telde ongeveer 5.000 leden die over het hele grondgebied waren gerekruteerd. Tot deze groep, waar het Frans de voertaal was, behoorden ongeveer 1.800 artsen uit Vlaanderen die voornamelijk uit liberale-francofone middens kwamen. Zo had het FMB zich fel tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit verzet.

Het Algemeen Vlaams Geneesheren Verbond (AVGV) daarentegen richtte zich voornamelijk tot de Vlaamse artsen. Het was in 1922 opgericht als een reactie op de uitsluiting uit het FMB van van activisme verdachte dokters. In 1940 stond Dr. Willem Libbrecht aan het roer van het AVGV, dat 700 tot 750 aangesloten leden telde. Het is dan ook niet verwonderlijk dat een groot deel met het VNV sympathiseerde. In de leiding van deze politieke formatie zetelden een groot aantal artsen, en velen van hen hadden een parlementair mandaat voor die partij. Tijdens het interbellum waren het niet alleen de dokters, maar ook vele advocaten die verantwoordelijke posities bekleedden binnen de Vlaams-nationalistische beweging.

AVGV stapt over

Eind oktober 1940 werd Willem Libbrecht in zijn nieuwe functie van directeur-generaal van Volksgezondheid benoemd. Hoewel het ontwerp als ongrondwettelijk werd beschouwd, liet Gérard Romsée, secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid, het besluit tot de oprichting van de Orde op 26 november 1941 verschijnen. Het voltallige AVGV stapte in blok naar de Orde van Geneesheren over.

Yves Louis /
Marc Verschooris

¹Deze driedelige reeks maakt deel uit van een ruimer onderzoek van beide auteurs naar de medische en politieke collaboratie in België met het nazi-regime.

²Isaac Moïse Crémieux (1796-1880), Frans staatsman, vrijmetselaar en advocaat werd geboren in Nîmes, in een rijke joodse familie. Als minister van Justitie (1870) slaagde hij erin door te drukken wat hij reeds sinds 1840 verdedigd had: het Franse staatsburgerschap verkrijgen voor *les indigènes israélites* van Algerije. Hij eindigde zijn politieke loopbaan als senator.

**Volgende aflevering:
De Oorlogsorte in een
stroomversnelling**